

Ігор Зубрицький

СТЕПАН ТОМАШІВСЬКИЙ – ДОСЛІДНИК ДЕРЖАВНИЦЬКОГО НАПРЯМУ В УКРАЇНСЬКОМУ ІСТОРІОПИСАННІ

У статті розглянуто діяльність львівського історика С. Томашівського у контексті творення ним нового державницького напрямку дослідження історичного процесу. З'ясовано, що першою формою української державності вчений вважав Галицько-Волинську державу, не відкидаючи водночас тягlosti державної традиції від Київської держави. Державницька школа в українській історіографії відображала політичні вимоги галичан щодо національно-територіальної автономії краю у складі Австро-Угорщини на початку ХХ ст.

Ключові слова: народницький напрям в історії, державницька історична школа, Галичина, Степан Томашівський, провідні ідеї в історії, українська державність.

Наукова діяльність С. Томашівського припала на початок ХХ ст., коли наукове життя у Львові та й в усій Галичині формувалося навколо Наукового товариства імені Шевченка (НТШ) та його голови – історика Михайла Грушевського, а в історичній науці намітився перехід від народницького напрямку в історіописанні до державницького.

Працюючи в НТШ, С. Томашівський сформувався як учений і виробив власну методику досліджень, а згодом і власну концепцію української історії, що дало згодом дослідникам підстави вважати його одним із засновників державницької школи в українській історіографії. Це були наукові студії, які в основу вивчення історичного процесу ставили дослідження історії Української Держави. На думку С. Томашівського, першою формою української національної держави було Галицько-Волинське князівство, яке вчений окреслював як “Галицько-Волинська держава”. Представники державницької школи вступили у наукову суперечку з народницькою школою в українській історіографії, а, зрештою, і зі своїм учителем М. Грушевським, засадничою основою якого в цей період ще було вивчення історії народу, а в українській історіографії – українського народу.

Наукові зацікавлення С. Томашівського охоплювали окреслені напрями: історію України від початків Київської держави, історію Галицько-Волинської держави в контексті регіональної і європейської історії, окремі сюжети, що стосувалися Хмельниччини* чи історії Гетьманщини, як-от, період правління І. Мазепи. У його творчості знайшли відображення й окремі сюжети історії кінця ХІХ – початку ХХ ст., передовсім ЗУНР.

Найповніше в діяльності С. Томашівського представлена історія Галицько-Волинської держави, яка займає концептуальне місце в історичних візіях вченого.

Саме цій тематичі присвячені праці: “Світово-політичне значення Галичини” (робота опублікована німецькою мовою “Die Westpolitische Bedeutung Galiziens”) та її україномовний варіант – “Галичина. Політико-історичний нарис з приводу світової війни” (1915); “Українська історія: нарис І. Стародавні і середні віки” (1919), “Бісмарк і Україна” (1924), “Вступ до «Історії Церкви в Україні»”, “З церковною мапою Східної Європи в ІХ–ХІІІ ст.” (1932) та ін. Галицька проблематика представлена і у збірниках документів, опрацьованих науковцем: “Матеріали до історії Галичини” (тт. І–ІІІ, 1889, 1901, 1913). Біографи С. Томашівського зазначають, що результатом багаторічної праці дослідника стала підготовка ним двотомного видання історії Галичини, рукопис якої було втрачено у роки Першої світової війни [3, с. 869].

Формування наукового методу С. Томашівського відбувалося в той час, коли визначилася концепція плеяди впливових істориків, як-от: М. Костомаров, М. Максимович, В. Антонович та М. Грушевський, які зосереджувалися у своїй творчості головню на вивченні етнічної історії, народних ідей, рухів і утвердилися як дослідники народницького напрямку. Проте вагомі зміни у суспільно-політичному житті українства, формування в них політичних партій та окреслення ідеї можливості побудови власної держави ставили перед дослідниками нові завдання і, зокрема, розглядати національний історичний процес у державно-правовому ракурсі, шукаючи в історичному минулому власних державницьких прикладів.

Звернення С. Томашівського до державницького напрямку було продиктоване ще й львівськими науково-пошуковими обставинами: учні М. Грушевського – О. Терлецький, І. Крип'якевич, М. Кордуба, В. Гарасимчук, Ф. Голійчук, І. Джиджора та інші – стали зачинателями цього наукового напрямку. У Львові державницький підхід визначали також публікації В. Липинського в “Записках НТШ” тт. 87, 96; 1909, 1910 та у краківському збірнику “Z dziejów Ukrainy”

* Студії над вивченням Хмельниччини пов'язують із дослідженням ученим специфічного і маловивченого галицького ракурсу. – Див.: [1, с. 207; 2, с. 98].

(1919). Як свого часу підмітив О. Оглоблин, до цього напрямку еволюціонував і сам творець львівської історичної школи Михайло Грушевський [4, с. 45].

Перші ознаки нового державницького напрямку в середовищі українських істориків визначились у період розквіту народницької історіографії на зламі XIX–XX ст. У теоретичному плані цей історичний напрям прив'язував зміст наукового дослідження до історико-правових аспектів, де об'єктом наукового аналізу ставали держава та її правові інституції. Представники державницької школи визначального значення надавали державі та її правовим інституціям, показуючи в такий спосіб їхню надпартійність і надстановий характер. Водночас це означало, що для дослідника центральною проблемою для наукового аналізу була як сама держава, так й ідея творення та розвитку цієї держави. Однак, якщо виходити із засад, що і представники народницького напрямку, рівно ж як і державницького, обстоювали ідею держави, то вододіл між ними проходив не через розуміння інституту держави, а у з'ясуванні механізмів її творення: народницький напрям розглядав створення держави як результат діяльності народу, відповідно засновники державницької історичної школи пов'язували її появу з діяльністю еліт, яка творила державницькі інституції [5; 6]. Йшлося про те, що представники державницького напрямку, вивчивши історіософські ідеї та національну традицію князівського та козацько-гетьманського періодів, визначали цей історичний етап як первинний для розуміння і дослідження держави та її інституцій.

С. Томашівський як історик формувався у Львівському університеті, де завдяки М. Грушевському був залучений до наукової праці. Згодом, за сприяння того самого М. Грушевського почав працювати в Товаристві імені Шевченка, виконуючи адміністративні функції.

Львівське середовище обумовило зацікавлення С. Томашівського історією галицького регіону і сприяло дослідженню міжнародних, міжнаціональних та міжстанових обставин розвитку історичних перспектив цього краю. Дослідник О. Ясь зазначав, що саме ідея виключної ваги етнографічної території чи історичного простору в українській минувшині, виплекана завдяки культурним, духовним, освітнім, політичним та громадським практикам на теренах Галичини, спричинилася до формації світосприйняття та поглядів цього вченого-гуманітарія [1, с. 198].

Наукові дослідження С. Томашівського довоєнного часу були пов'язані зі збиранням актових матеріалів про козацьке повстання під проводом Б. Хмельницького та події, що відбувались у цей період в Галичині [7–9]. І хоча в українській історіографії назагал існує думка, що роботи С. Томашівського з цієї тематики були написані в руслі народницької історіографії, відмітимо все ж, що авторська концепція стосувалася не стільки розкриття змісту народних рухів, як виокремлення з контексту загальних козацьких вимог, автономістичних планів Б. Хмельницького і його найближчого оточення, намагання старшини провадити власну політику, ще орієнтовно до кінця не визначену (фігурально висловлюючись у трикутнику Варшава–Стамбул–Москва), не завжди цілеспрямовану, але вже таку, що виходила з інтересів гетьмана і кола його найближчих соратників. Таким чином, у пласті цих робіт можна побачити й елементи державно-правового підходу в трактуванні історичних подій середини XVII ст. [10, с. 447].

На думку львівської дослідниці Н. Халак (Н. Бортняк), розрив С. Томашівського з народницьким підходом до висвітлення історії простежується у розвідці “В. Антонович. Його діяльність на полі історичної науки (з нагоди ювілею)” (Львів, 1906) [11]. Однак, коли йдеться про державницьку концепцію в найбільш загальному плані, то ми можемо пов'язувати її з працею “Українська історія. I. Старинні і середні віки” [12].

Наукова концепція історії України М. Томашівського була викладена у праці “Українська історія”, яка з'явилася у 1919 р. Перший і єдиний том цієї праці охоплював “старинні та середні віки” і висвітлював період до 1569 р. [12].

Оригінальність концепції С. Томашівського визначається тим, що процеси історичного розвитку України вчений зводив до трьох визначальних ідей, які впливали передовсім з її географічного розташування: боротьба зі степом (кочівниками); суперництво з Польщею, що, на його думку, було виразом політико-культурних суперечностей Заходу і Сходу; боротьба з Московщиною, в основі якої лежить політико-господарський контраст Півночі і Півдня. Важливими сегментами на шляху до майбутнього поступального розвитку, на думку С. Томашівського, було освоєння земель, відокремлення від “руськості”, витворення окремої національно-культурної індивідуальності та здобуття політичної самостійності.

Ці означені вченим “три визначальні ідеї” у вступній частині “Української історії” С. Томашівський далі у тексті більш докладніше аргументує і називає їх “трьома провідними ідеями розвитку історичного процесу”.

Перша провідна ідея розвитку, на думку історика, впливала зі споконвічного контрасту між лісовою і степово-луговою смугами української землі й мала на меті, з одного боку, охорону від степових хижаків, з другого – здобування землі. У концепції С. Томашівського ця “боротьба зі степом” проходить різні фази. Якщо до XIV ст. вона “відступальна”, то згодом стає “наступальною”, а у XVIII ст. закінчується перемогою над степом. Однак ця перемога була здійснена вже надто пізно, бо коли в історії Східної Європи почалися великі зміни, то

вони здійснювалися без українського державного чинника, оскільки вже відбувся занепад державної самостійності України. Саме цей процес С. Томашівський називає історичною трагедією України.

Друга провідна ідея розвитку української історії, на думку вченого, виходила із політико-культурних суперечностей Заходу і Сходу, підґрунтям яких були католицизм і православ'я. Відповідно Захід і Схід витворювали окремі культурні типи: західний – латинський і східний – візантійський, з відповідними ознаками (азбука, календар і т. ін.). Політичний аспект цього протистояння полягав у національній боротьбі між польською і українською народностями. Аналізуючи це протистояння, С. Томашівський зазначає: “Синтеза в сім змаганні супротивних течій виявилася у витворенні окремого національно-культурного і політичного характеру українців, який сполучає в собі поодинокі прикмети обох основних типів в одну органічну цілість” [12, с. 11-12].

Третю провідну ідею розвитку історії України дослідник виводить з політико-господарського контрасту Півночі і Півдня, який впливає з расової та культурних відмінностей. На думку С. Томашівського, ця суперечність існувала з найдавніших часів, але до національної самосвідомості прийшла найпізніше з усіх, лише в ХІХ ст., тобто з часу, коли відбулося повне “охоплення” українських земель Московщиною. Теза С. Томашівського зводиться до того, що політичне об'єднання вело й до національно-культурного, натомість боротьба проти національно-культурного об'єднання сприяла відокремленню від Московщини, а отже, вона руйнувала й т. зв. “общерусский национальный тип” [12, с. 11-12].

У підсумку “провідні ідеї” С. Томашівського дали змогу вченому означити геополітичний вимір України – Степ, Польща, Московщина – це три суміжні регіони, під впливом яких відбувся історико-політичний розвиток нашої держави.

Обґрунтувавши ідеї історичного розвитку, С. Томашівський не лише констатує їх наявність і дію, але й вважає їх “мірлами вартості в українській історіографії”. Вчений зазначає: “Все те, що ішло по лінії цих ідей, – було позитивне, творче, корисне; все супротивне – негативне, деструктивне і шкідне. Здобування землі, відокремлення від «руськості», витворення окремої національно-культурної індивідуальності і здобуття політичної самостійності – отсе орієнтаційні пункти для історика у розміщенню світла й тіни на його малюнку” [12, с. 11-12].

Саме ці концептуальні ідеї стали визначальними у створенні схеми української історії за С. Томашівським [13, с. 354].

Оригінальні спостереження з приводу історичної схеми С. Томашівського висловив дослідник О. Ясь, аналізуючи рецензію вченого ще від 1900 р. на відому брошуру М. Міхновського “Самостійна Україна”, де львівський автор зазначав, що у “змаганнях різних націй до свободи показалися два головні напрями, т.зв. історичний і суспільний. Народи, що борються за незалежність на історичних принципах, доказують на основі дальшої або ближчої історичної минувшини своє неподільне право на якусь територію... Інша дорога суспільна. Її правило таке: кожний нарід в границях своєї етнографічної індивідуальності має право бути самостійним і політично незалежним організмом”. Отже, роль території, чи то історичної чи етнографічної, визначалася вченим як чинник майбутньої самостійності народу, як основа його політичної незалежності у перспективі [1, с. 198-199].

Власне, конструкція “провідних ідей” дала змогу вченому перейти до вирішення іншого завдання, а саме: з'ясування змісту самого поняття “Україна”. С. Томашівський розглядає “Україну” як поняття історичне, етнографічне, географічне. При цьому автор стверджував: “Відношення між ними можемо собі уявити як три подібні, одначе нерівні площі, наложені на себе, які покривають себе обопільно тільки частинно: перша з них найменша, третя – найбільша. Тільки в останнім географічному розумінні можна говорити про Україну як про індивідуальне незмінне поняття продовж усеї історії” [12, с. 1]. Що ж до географічного поняття “України”, то, на думку С. Томашівського, – воно є планетарним, оскільки обумовлене близькістю краю до Чорного моря. Вчений стверджує, що саме близькість до Чорного моря і не тільки близькість, але й воно саме відіграло вирішальну роль в українській історії**.

У підсумку С. Томашівський доходить висновку, що власне географічний чи планетарний стан України обумовлював й здійснення “історичних процесів” на її теренах.

Першим таким процесом для С. Томашівського є “процес здобування українським племенем землі”, що визначався боротьбою двох смуг української землі: лісу–ріллі і луку–степу, осілої культури і чогового варварства. На думку вченого, цей процес протистояння довів територіально українські області до сучасного їх стану [12, с. 2].

Другий історичний процес – це творення української нації. Його С. Томашівський розглядає від часу творення народностей. Зокрема, він вважає, що східнослов'янська, або “руська” група, яка була на цих теренах найдавнішою, розпалася на окремі народності***: українську, московську, білоруську. Що ж до дальшого розвитку української народності, то вирішальними для її розвитку стали політичні, культурні та економічні чинники.

* За висловом С.Томашівського: “Планетарне положення України вирішене Чорним морем, яке сим способом стає географічною, політичною і господарською основою сеї землі” [12, с. 1].

** С. Томашівський називає їх “новочасними народностями”.

Історія України

Визначальною у концепції українського державотворення за схемою С. Томашівського, стверджує історик І. Кревецький, є теза: “В процесі творення української нації переломове значіння мало здобуття українською галуззю східного слов’янства політичної самостійності. Мало се місце в факті повстання після остаточного розпаду старої Варяго-Руської Держави, що була спільною для всіх трьох руських народностей, нової т.зв. Галицько-Волинської Держави, котра обіймала вже тільки українські землі...” Таким чином, Галицько-Волинське князівство розглядається вченим у контексті творення нового “державного організму” однією із трьох гілок руських народностей, а саме, українською гілкою – створення нею Української Держави.

Водночас висновок С. Томашівського щодо першої форми української державності мав і певний політичний підтекст, оскільки відображав загальну тенденцію в українському політикумі початку ХХ ст., спрямовану на пошук державницької ідеї в історії Галицько-Волинського князівства як української державно-правової праоснови [14, с.5–11].

Концепція С. Томашівського добре вліталася і в контекст тогочасних вимог галицьких українських політиків, які виступали за національно-територіальну автономію Галичини у складі Австро-Угорщини.

Разом з тим науковець не відкидав тягlosti і державної традиції тої ж таки Галицько-Волинської держави від Київської держави. Розмірковуючи над питанням, що значить для нього Київська держава, вчений зазначав: “Староруська держава зі своєю столицею у Києві відіграла в історії Східної Європи подібну роль як франкофонська держава у західній із столицею в Ахені. Обі держави не могли удержатися довго в об’ємі свого найбільшого зросту, наслідком географічних, господарських, культурних і немаловажних династичних обставин та ріжниць, і розпалися рано на більш органічні і природно-умовлені державні твори. При сім процесі навіть первісні назви обох держав зазнали подібної долі: обі на своїм початковім ґрунті зійшли до ролі партикулярного означення (Русини, Франки), а своє державно-політичне і національне значення удержали по нині на первісно-чужій, завойованій території (Росія, Франція). Хід історії в обох половинах Європи не дає підстави ані Німцям, ані Українцям жалувати, що їх первісні універсальні монархії не удержалися, бо якраз сей упадок причинився до витворення їх національних індивідуальностей” [15, с. 9]. А появу цих “національних індивідуальностей” С. Томашівський пов’язує з Галичиною, яку розглядає “історичними воротами” між двома половинами Європи [15, с. 5].

Водночас дослідники творчості вченого зауважували, що концепція С. Томашівського про “національні індивідуальності” не давала відповіді і залишала поза увагою головне питання: яка ж роль Києва в утворенні Української Держави? [13, с. 356]. Тому, відповідно, більшість українських істориків не сприйняла схему С. Томашівського, а залишилася на позиціях, окреслених М. Грушевським, який назвав Київську державу ІХ–ХІІІ ст. “першою формою української державності”. Концепція С. Томашівського не протистояла і російській історіографічній традиції державної Русі, яка виводила її з Києва, а далі державницьку лінію вела до Ростова – Суздаля-Володимира і, нарешті, до Москви. Що ж до інших князівств, у тому числі й Галицько-Волинського, то його російські історики розглядали як відламок, утворений на маргінесі колись могутньої Русі за часів князівських міжусобиць. Таким чином, вони не бачили у Галицько-Волинській державі продовжувача державницької традиції Русі.

У дослідженнях С. Томашівського історії Галичини окреслено й інші важливі аспекти. Скажімо, він висвітлював політичну ситуацію у Галичині ХІІ ст. як таку, що визначалася, з одного боку, союзом галицького князя Володимирка із суздальською династією Мономаховичів, а з другого – боротьбою Мономаховичів із волинською династією Мстиславичів і Ізяславом (1136–1154). Для С. Томашівського антагонізм цих двох княжих династій – це вияв першої історичної боротьби між Україною і Московщиною, а союз галицького князя із суздальцями – це перший прояв політичного москвофільства у Галичині [12, с. 10; 13, с. 357].

Утворення Галицько-Волинської держави, на думку вченого, стало “злученням обох ворожих країв в одну політичну цілість”, де визначальним чинником цього з’єднання стала “українська політична ідея проти змагань нового панрусизму”*. При цьому засадничими обставинами для побудови Галицько-Волинської держави С. Томашівський вважав політичну орієнтованість і дії волинського князя Романа Мстиславича: виховувався під впливом західноєвропейської культури, був прихильником католицтва, проводив активні походи проти кочівників-половців, був союзником Угорщини й Німеччини.

Таким чином, державницька засада С. Томашівського визначала галицько-волинських князів як лідерів “злучення” як територіального, так і на засадах “української політичної ідеї”.

Аргументування С. Томашівським державницького напрямку в українській національній історіографії здійснювалося у той час, коли сформувався й державницький підхід до українського минулого В. Липинського, який розглядав державне утворення Богдана Хмельницького середини ХVІІ ст. як першу форму національної Української Держави, а рушієм розвитку національної ідеї вважав козацьку еліту, яка шляхом національного самоусвідомлення

* За С. Томашівським, сплочатку панрусизм демонстрували київські князі, а після занепаду Києва – суздальсько-московські [15, с. 10].

переходила зі стану польської шляхти до козацького стану, передовсім військових ватажків гетьмана. Однак відмінність державницького підходу до оцінок української історії обидвох авторів полягала не лише у тому, що С. Томашівський виводив її початки від Галицько-Волинської держави, а В. Липинський – від національно-державного утворення Богдана Хмельницького. В українській політичній думці відзначено, що обидва українські інтелектуали по-різному уявляли та репрезентували рух світу історії: якщо В. Липинський був зорієнтований на циклічне представлення побутування нації у вигляді трьох циклів – демократія, охлократія та класократія, то С. Томашівський обстоював поступову, точніше еволюційну, репрезентацію минувшини [1, с. 211]. Водночас питання, пов'язані зі споконвічною боротьбою Заходу і Сходу, розташування українських земель на цивілізаційному і культурному перехрестях, особливо роллю хліборобського стану в історії та ін., притаманні й перегукуються як у роботах С. Томашівського, так і в працях В. Липинського [16, с. 109–126; 17, с. 176–206].

Суспільно-політичні погляди С. Томашівського безумовно впливали на його історичні студії та формування ним концепції історії України, оскільки через політичні реалії він розглядав історичні дослідження як теоретичну основу для практичної української політики в Галичині.

У передвоєнних дослідженнях учений повторно звернувся до історії Галичини середини XVII ст., змінюючи підхід до висвітлення історичного процесу: від дослідження історії народних мас до розгляду української політичної історії, поставивши в центр уваги хід козацьких акцій 1648-1649 рр., політичну орієнтованість Б. Хмельницького і козацької старшини. Пропаговані С. Томашівським перед Першою світовою війною автономічні плани Б. Хмельницького як ціль української політики середини XVII ст., обґрунтовували лінію Української національно-демократичної партії на досягнення автономії українських земель у складі Австро-Угорщини і надавали їй історичної тяглості.

Спираючись на державницький метод дослідження, С. Томашівський розглядав і окремі аспекти історії України XX ст., передовсім історію Західно-Української Народної Республіки, підтримуючи на початку XX ст. вимогу національно-територіальної автономії Галичини у складі Австро-Угорщини, а згодом беручи практичну участь у розбудові національної держави за часів національно-визвольної боротьби 1918–1923 рр. У міжвоєнний період, критично оцінюючи досвід ЗУНРу, С. Томашівський виступив із планом політичної автономії західноукраїнських земель у рамках Польщі, водночас не відкидаючи можливості утворення незалежної Української Держави. Визначальною для нього залишалася ідея власного державницького методу – робота над формуванням національної самосвідомості та національного руху приведе до утворення незалежної держави.

Література

1. Ясь О. Неоромантизм в історичній візії С. Томашівського / О. В. Ясь // Український історичний журнал. — 2011. — № 4. — С. 195–214.
2. Бортняк Н. Степан Томашівський: початки наукової та громадської праці до 1911 р. / Н. Бортняк // Україна в минулому. — К.; Львів, 1992. — Вип. 2. — С. 98.
3. Бортняк Н., Швагуляк М. Томашівський Степан. Довідник з історії України (А-Я): посіб. для серед. загальноосв. навч. закл. / Н. Бортняк, М. Швагуляк / За заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста. — 2-ге вид., доопр. і доп. — К.: Генеза, 2001. — 869 с..
4. Оглоблин О. Михайло Грушевський і українське національне відродження / О. Оглоблин // Український історик. — 1964. — № 2-3. — С. 43–57.
5. Кондратюк К. Українська історіографія XIX – початку XX століть: основні напрями і концепції / К. К. Кондратюк. — Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. — 240 с.
6. Колесник І. І. Українська історіографія (XVIII – початок XX століття) / І. І. Колесник. — К.: Генеза, 2000. — 256 с.
7. Томашівський С. Народні рухи в Галицькій Русі 1648 / С. Томашівський. — Львів, 1898. — 138 с. (Відбитки 23 і 24 тт. "Записок НТШ").
8. Томашівський С. Хмельниччина в Галичині і її хиби. На підставі праці д-ра Ст. Томашівського "Народні рухи в Галицькій Русі 1648 р." / С. Томашівський. — Львів, 1906. — 64 с.
9. Томашівський С. Перший похід Богдана Хмельницького в Галичину (Два місяці української політики 1648 р.) / С. Томашівський. — Львів, 1914. — 151 с. (3 III т. "Матеріали до історії Галичини").
10. Suchyj O. Stepan Tomaszewski (1875–1930) // Złota księga historiografii lwowskiej XIX i XX wieku. Pod redakcją Jerzego Maternickiego przy współpracy Leonida Zaskilniaka. — Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2007. — S. 441–452.
11. Халак Н. В. Наукова спадщина і громадсько-політична діяльність Степана Томашівського: автореф. Дис. канд. іст. наук / Н. В. Халак. — К., 1999. — 20 с.
12. Томашівський С. Українська історія: Нарис І. Старинні і середні віки / С. Томашівський. — Львів: Вчора і нині. — 1919. — 150 с.
13. Сухий О. Степан Томашівський як представник "державницького" напрямку в українській історіографії / О. Сухий // Wielokulturowe środowisko historyczne Lwowa w XIX i XX w. Tom II // Pod redakcją Jerzego Maternickiego, Leonida Zaskilniaka. — Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2004. — S. 351–360.
14. Сухий О. Галичина: між Сходом і Заходом. Нариси історії XIX – початку XX ст. 2-е вид., доп. / О. Сухий. — Львів: Львівський національний університет ім. І. Франка; Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1999. — 228 с.
15. Томашівський С. Галичина. Політично-історичний нарис з приводу світової війни / С. Томашівський. — 2-е вид. — 1915.
16. Потульницький В. Історія української політології (Концепція державності в українській зарубіжній історико-політичній науці) / В. А. Потульницький. — К., 1992.
17. Потульницький В. Нариси з української політології (1819–1991): навч. посіб. / В. А. Потульницький. — К., 1994.

The article deals with the activity of Lviv historian S. Tomashivsky in the context of the new state direction foundation of history process. It was found that the first form of Ukrainian sovereignty was Galicia-Volyn Principality while not rejecting the continuity of tradition from the state of Kyiv Rus. The state directed school of Ukrainian historiography reflected political demands of Galicians to the national-territorial autonomy of the region in the Austria-Hungary at the early XX c.

Key words: the populist trend in history, the state directed historian school, Galicia, Stepan Tomashivsky, the history leading ideas, Ukrainian sovereignty.